

Asia: VN/7059/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta (pysyvä oleskelulupa)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Hallituksen esitys tuo merkittäviä muutoksia pysyvän oleskeluluvan myöntämiseen. Oleskeluaikavaatimus nousee neljästä kuuteen vuoteen, ja pysyvän luvan saaminen edellyttää nykyistä tiukempaa kielitaitoa sekä kahden vuoden työhistoriaa. Nopeampi, neljän vuoden oleskeluun perustuva reitti olisi mahdollinen vain, jos hakija täyttää lisävaatimuksia, kuten 40 000 euron vuositulot, Suomessa tunnustetun korkeakoulututkinnon tai erityisen hyvän suomen tai ruotsin kielen taidon yhdistettynä riittävään työhistoriaan.

Esityksen tavoitteena on edistää kotoutumista kannustamalla työntekoon ja kielitaidon hankkimiseen. Käytännössä tiukennukset vaikeuttavat erityisesti matalapalkkaisilla aloilla työskentelevien maahanmuuttajien asemaa, sillä heidän voi olla haastavaa saavuttaa vaadittu kielitaitotaso, työhistoria tai tuloraja. Tämä asettaa hakijat eriarvoiseen asemaan ja voi lisätä työperäisen hyväksikäytön riskiä sekä pahentaa työvoimapulaa aloilla, joilla työntekijöitä jo nyt tarvitaan.

Familia on huolissaan myös kahden kulttuurin perheiden asemasta. Esitys ei tunnista Suomen kansalaisten ulkomaalaisten puolisoitten tilannetta, vaikka muissa oleskeluluvissa ja kansalaisuuden ehdoissa tämä ryhmä on otettu huomioon omana ryhmänään. Monet näistä kahden kulttuurin perheistä haluaa rakentaa pysyvän elämän Suomessa ja moni myös lapsiperheellistyä. Oleskelulupaehtoien kiristäminen voi kuitenkin lisätä epävarmuutta ja johtaa siihen, että suomalais-ulkomaalaiset perheet muuttavat pois Suomesta.

Familia vastustaa esitystä, sillä se vaikeuttaa pysyvän elämän rakentamista Suomessa ja heikentää maahanmuuttajien asemaa työmarkkinoilla sekä perhe-elämässä. Suomen väestökehityksen huomioiden on tärkeää, että kahden kulttuurin perheet voivat asettua Suomeen ilman tarpeetonta epävarmuutta perhe-elämän elämisestä Suomessa.

Vastuu kotoutumisesta siirretään yksilölle ilman riittäviä toimia yhteiskunnan osalta

Familia ilmaisee huolensa hallituksen esityksen kotoutumisedellytyksistä, jotka siirtävät vastuun kotoutumisesta yksilölle, vaikka todellisuudessa kotoutuminen on vuorovaikutteinen prosessi, johon myös yhteiskunta ja työelämä vaikuttavat merkittävästi. Esitysluonnoksessa kotoutuminen nähdään liian yksipuolisesti. Kotoutuminen ei ole pelkästään maahanmuuttajan aktiivisuudesta kiinni, vaan myös yhteiskunnan vastaanottavuutta ja tukea tarvitaan, jotta kotoutumisedellytykset voidaan täyttää. Käytännössä esitys kuitenkin siirtää päävastuun yksilölle, mikä voi vaikeuttaa kotoutumista, jos yhteiskunta ei tue riittävästi.

Kotoutuminen ei rajoitu vain työllistymiseen ja kielen oppimiseen; siihen vaikuttavat myös turvallisuuden tunne, elämän ennakoitavuus ja osallisuuden kokemukset. Jos yhteiskunta ei ole valmis tukemaan maahanmuuttajien kotoutumista, on epäoikeudenmukaista edellyttää, että yksilöt selviävät prosessista täysin omatoimisesti. Kotoutuminen ei tapahdu pelkästään työn kautta, vaan vaatii myös työnantajien ja yhteiskunnan panostusta. Familia katsoo, että työnantajille tulisi määrätä velvollisuus tukea maahanmuuttajien kotoutumista esimerkiksi järjestämällä kielikoulutusta työpaikoilla. Julkisen vallan on puolestaan taattava riittävät kotoutumispalvelut, kuten kielikurssit, jo maahanmuuton alkuvaiheessa, eikä vasta työttömyyden myötä.

Yhteiskunnalla on vastuu huolehtia siitä, että maahanmuuttajilla on mahdollisuus täyttää kotoutumiseen liittyvät vaatimukset tarjoamalla saavutettavaa kielikoulutusta, työhön pääsyn esteitä purkavia toimenpiteitä ja tukea sosiaaliseen integraatioon. Vaikka työllistymistä ja kielenoppimista pyritään edistämään, Familia katsoo, että pysyvän oleskeluluvan ehtojen kiristäminen ei tue kotoutumista vaan luo uusia esteitä ja heikentää tulevaisuudennäkymiä. Kiristykset voivat myös vähentää Suomen houkuttelevuutta kansainvälisille osaajille, mikä on ristiriidassa esityksen tavoitteiden kanssa. Kestävä kotoutumispolitiikka edellyttää, että yhteiskunta ja työmarkkinat tukevat kotoutumista aidosti, eivätkä aseta lisää esteitä maahanmuuttajille. Tällöin on olemassa riski, että henkilö ei täytä kotoutumisedellytyksiä ilman omaa syytään, vaan yhteiskunnan syrjivien rakenteiden ja vastaanottavuuden puutteen takia. Yksilö joutuu kantamaan yhteiskunnan vastaanottamattomuuden vaikutukset, vaikka ei pysty vaikuttamaan niihin mitenkään.

Työhistoriaedellytys on kohtuuton

Työhistoriaa koskeva edellytys, joka koskee kaikkia pysyvän oleskeluluvan hakijoita on ongelmallinen. Familia katsoo, että poikkeuksia tulisi tehdä erityisesti hakijoille, jotka ovat saaneet oleskeluluvan vainon, sodan tai ihmiskaupan vuoksi. Tällöin työhistoriaa koskeva vaatimus voi estää maahanmuuttajien mahdollisuuksia saada pysyvä oleskelulupa, erityisesti matalapalkka-aloilla työskentelevien osalta. Tällaiset henkilöt voivat myös kohdata erityisiä haasteita työllistymisessä.

Familia pitää lähes yhtäjaksoista työhistoriaa ilman poikkeuksia kohtuuttomana, sillä se ei huomioi monia tekijöitä, kuten nollatuntisopimuksia, kausiluonteisia töitä ja epäsäännöllisiä työsuhteita. Nämä tekijät vaikeuttavat työhistoriakriteerin täyttämistä ja voivat johtaa siihen, että maahanmuuttajat jäävät huonoihin työoloihin tai heille sopimattomiin työsuhteisiin.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että poissaolot, kuten työttömyysjaksot, lasketaan yhteen, ja jos poissaoloa kertyy yli kolme kuukautta, työhistoriakriteeri ei täyty. Tämä voi asettaa työntekijät epäedulliseen asemaan ja vaikeuttaa heidän mahdollisuuksiaan pysyvän oleskeluluvan saamiseksi.

Nykyisen lainsäädännön mukaan lomautusaika ei katkaise työsuhteen voimassaoloa. Kuitenkin hallituksen esityksessä lomautetut joutuvat etsimään uutta työtä heti lomautuksen alkaessa, mikä voi estää työssäoloehdon täyttymisen. Familia katsoo, että lomautusaika tulisi laskea osaksi työhistoriaa työsuhteen laskennassa, jotta tilanne olisi yhdenmukainen aiemman lainsäädännön kanssa ja oikeudenmukaisempi työntekijöitä kohtaan.

Palkkatason ei pitä olla kriteeri pysyvälle oleskelulle

Hallituksen esitys asettaa korkeatuloiset ja korkeasti koulutetut hakijat etusijalle matalapalkkaisilla aloilla työskenteleviin verrattuna. Tämä on ongelmallista, koska Suomi tarvitsee työvoimaa myös suorittaville aloille. Hallituksen perusteluna on osaavan työvoiman houkutteleminen, mutta esitys ei ota huomioon tiettyjen alojen merkittävää työvoimapulaa. Esityksessä matalapalkkaisilla aloilla työskenteleville ei ole mahdollisuutta saada kansallista pysyvää oleskelulupaa lyhyemmällä asumisajalla kuin kuudessa vuodessa, mikä asettaa heidät epätasa-arvoiseen asemaan muihin hakijoihin verrattuna.

Familia katsoo, että 40 000 euron vuosituloraja on liian korkea, sillä monilla palvelu- ja terveysalalla työskentelevillä sekä kansainvälisillä opiskelijoilla ei ole realistisia mahdollisuuksia saavuttaa vaadittua tulotasoa. Matalapalkka-aloilla työskentelevät voivat saada pysyvän oleskeluluvan vain erinomaisella suomen tai ruotsin kielen taidolla, mutta sen saavuttaminen vie usein vuosia.

Myös kahden kulttuurin perheissä 40 000 euron tuloraja on ongelmallinen. Monet puoliset muuttavat Suomeen suomalaisen puolison vuoksi, eikä heillä ole valmista työpaikkaa ja tänne muuttanut puoliso joutuu rakentamaan usein työuransa ja verkostonsa uudelleen. Tulotaso voi jäädä alhaiseksi, koska Suomessa työllistyminen koulutusta ja aiempaa kokemusta vastaavaan työhön on haasteellista.

Familia huomauttaa, että palkkataso ei pitäisi olla kriteeri pysyvän oleskeluluvan saamiselle, sillä hallituksen esitys antaa viestin, että riittävä tulotaso vapauttaa kotoutumista edistävistä toimenpiteistä, kuten kielitaidon oppimisesta, mikä ei ole esitettyjen tavoitteiden mukaista.

Esitys ei huomioi Suomen kansalaisen puolisoita omana ryhmänään

Hallituksen esityksen vaikutukset voivat olla merkittäviä erityisesti kahden kulttuurin perheille. Tiukentuvat kotoutumisedellytykset, kuten kielitaito- ja työllisyysvaatimukset, voivat aiheuttaa epävarmuutta perheiden tulevaisuudelle. Maahanmuuttajapuolisoiden oleskelulupa voi jäädä epävarmaksi, mikä voi johtaa perheiden eroon tai jatkuvaan epävarmuuteen. Tämä puolestaan voi lisätä perheiden stressiä, kuormittaa perhesuhteita ja vaikuttaa kielteisesti perheen hyvinvointiin.

Epävarmuus maahanmuuttajavanhemman oleskeluluvan suhteen voi vaikuttaa myös perheen lasten elämään. Lasten koulupolut voivat keskeytyä, ystävyysuhteet katketa ja identiteetin rakentuminen vaikeutua, mikä voi luoda juurettomuuden tunteen. Lisäksi, jos maahanmuuttajapuoliso kokee, ettei Suomessa ole mahdollisuuksia kotoutua pysyvästi, se voi heikentää perheen kiinnittymistä Suomeen. Tämä voi johtaa tilanteisiin, joissa perhe harkitsee muuttoa maahan, jossa kotoutuminen on helpompaa ja tulevaisuus turvampaa. Suomen väestökehityksen näkökulmasta tämä ei ole toivottu asia.

Monet kahden kulttuurin perheet kohtaavat jo ennestään haasteita työmarkkinoilla, erityisesti jos maahanmuuttajapuoliso työskentelee matalapalkkaisella alalla. Jos kotoutumisedellytyksiä kiristetään, se voi johtaa toimeentulon epävarmuuteen ja taloudelliseen stressiin, mikä edelleen vaikeuttaa perheen arkea.

Kaiken kaikkiaan hallituksen esityksellä voi olla laajoja ja monimutkaisia vaikutuksia perheiden hyvinvointiin ja kotoutumiseen. Perheiden turvattu tulevaisuus on keskeinen osa yhteiskunnan vakautta, joten kotouttamispolitiikassa tulisi ottaa huomioon perheiden tarpeet ja mahdollisuus asettua Suomeen ilman jatkuvaa epävarmuutta. Suomen kansalaisen puolisolta ei vaadita turvattua toimeentuloa muissa oleskeluluissa. Tämä tulisi säilyttää yhä kaikissa Suomen kansalaisen puolisoa koskevissa oleskeluluissa.

Esitys ei huomioi maahan muuttaneiden rakenteellisia esteitä sekä kokemaa rasismia

Kuten myös esitysluonnoksessa todetaan, yhteiskunnan vastaanottavuus myös vaikuttaa siihen, millaiset tosiasialliset mahdollisuudet hakijalla on täyttää pysyvän oleskelun edellytykset. Lakiesitys ei tunnista tai huomioi riittävällä tavalla maahan muuttaneiden kohtaamia rakenteellisia esteitä

kuten rasismia ja syrjintää sekä esimerkiksi pitkiä odotusaikoja kieliopintoihin ja muuhun kotoutumista edistävään toimintaan.

Maahan muuttaneilla on usein heikommat mahdollisuudet työllistyä suomalaisilla työmarkkinoilla sekä muuta väestöä heikompi tulotaso. Ennakkoluulot, rekrytointisyrjintä sekä hankaluudet ulkomaisten tutkintojen ja pätevyyksien tunnustamisessa asettavat merkittäviä esteitä maahan muuttaneiden työllistymiselle.

Pysyvän oleskeluluvan ehtoihin ehdotetaan sellaisia muutoksia, joiden seurauksena työllistymisen merkitys kasvaisi. Suunnitellut muutokset rankaisevat maahan muuttanutta siitä, jos ei ole onnistunut työllistymään. Suomen työmarkkinoilla on suuri ongelma rasismien ja syrjinnän osalta, eikä työllistyminen ole näiden vuoksi helppoa maahan muuttaneelle. Työsuhteet voivat myös olla määräaikaisia, jonka vuoksi voi joutua hyödyntämään toimeentulotukea tai työttömyyskorvausta. Näihin liittyvät työttömyysjaksot voivat estää työssäoloedellytyksen täyttymisen.

Maahan muuttaneet ovat myös heikommassa asemassa työmarkkinoilla muun muassa kielitaidon ja puuttuvien verkostojen vuoksi. Suomen työmarkkinoiden ja yhteiskunnan rakenteellinen rasismi ja syrjintä ovat asioita, joita pitää todellisuudessa ratkoa. Maahan muutteita ei voi rankaista siitä, että suomalaisella yhteiskunnalla on asenne- ja rakenneongelma.

Esitys epäoikeudenmukainen ja sillä on eriarvoistavia vaikutuksia

Eriarvoistaminen ja epäoikeudenmukaisuus ilmenevät erityisesti siinä, että hallituksen ehdottamat tiukat kielitaito- ja työhistoriavaatimukset asettavat maahanmuuttajat eriarvoiseen asemaan palkkatasosta riippuen. Matalapalkkaisilla aloilla työskentelevät maahanmuuttajat joutuvat täyttämään tiukempia vaatimuksia kuin korkeasti koulutetut henkilöt, vaikka molemmat ryhmät saattavat olla yhtä lailla tarpeellisia yhteiskunnan ja työvoiman toimivuuden kannalta. Tällöin palkka toimii epäoikeudenmukaisena erottelukriteerinä, joka luo eriarvoisuutta työntekijöiden välillä.

Ehdotettu lakimuutos asettaa ne, jotka työskentelevät matalapalkkaisilla aloilla tai epäsäännöllisissä työtehtävissä, kuten kausiluonteisissa tai nollatuntisopimuksilla, huonompaan asemaan kuin ne, joilla on vakituinen, paremmin palkattu työpaikka. Tällaiset työntekijät eivät useinkaan voi itse vaikuttaa työsuhteidensa ehtoihin, ja lyhyet työttömyysjaksot tai lomautukset voivat vaarantaa heidän mahdollisuutensa saada pysyvän oleskeluluvan. Tämä luo tilanteen, jossa matalapalkkaiset työntekijät jäävät epäedullisempaan asemaan, vaikka heidän työllistymisensä ja panoksensa yhteiskunnalle on yhtä tärkeää kuin korkeasti koulutettujen työpanos.

Tämä eriarvoistava käytäntö ei ole vain epäoikeudenmukaista, vaan se myös heikentää työmarkkinoiden ja yhteiskunnan yhtenäisyyttä. Kun palkkataso asetetaan niin keskeiseksi kriteeriksi oleskeluluvan saamiselle, se luo hierarkian, jossa tietyt työntekijäryhmät – erityisesti ne, jotka tekevät matalapalkkaista ja kausiluonteista työtä – nähdään vähemmän arvokkaina tai vähemmän yhteiskuntaan kiinnittyneinä kuin toiset. Tämä vahvistaa yhteiskunnassa vallitsevia eriarvoisuuden rakenteita ja voi estää maahanmuuttajien täysipainoisen osallistumisen yhteiskuntaan ja työelämään.

Yhteisvaikutusten arviointi puuttuu

Lopuksi Familia esittää vielä vakavan huolen siitä, että Petteri Orpon hallituksen ohjelmaan sisältyvistä lainsäädäntöhankkeista, jotka vaikuttavat ulkomaalaisten asemaan, ei ole tehty kokonaisvaikutusten arviointia. Nämä hankkeet on jaettu useisiin osahankkeisiin, mikä vaikeuttaa niiden yhteisvaikutusten arviointia. Familia vaatii, että kaikista ulkomaalais- ja kansalaisuuslakiin tehdyistä muutosehdotuksista ja muutoksista laaditaan kokonaisarvio perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta.

Helmanen Elina
Familia ry